

האם הופעלו
"האמצעים"
המיוחדים "ערב
מלחמת יום
הכיפורים

שלוש שאלות ושלוש תשובות

שלוש שאלות

- האם ומתי הופעלו האמצעים האלה כדי להפיק מודיעין?
- האם אלי זעירא שיקר לממונים עליו, הרמטכ"ל דוד אלעזר ושר הביטחון משה דיין ואחרים, כאשר נתן להם להבין שהאמצעים פועלים?
- מה היה הסיכוי שהאמצעים יתנו את ההתרעה שהייתה יכולה למנוע את ההפתעה?

פוליסת הביטוח הלאומית של ישראל

אומנם לא פורסם ע"י גורם רשמי מהם אמצעים אלו, "ומהותם נותרה סודית עד היום", אולם ביכולתנו לומר שמדובר היה במכשירי האזנה מתוחכמים שהופעלו ע"י סלולות שהוצמדו למסעפי טלפון ומברקים שנקברו ליד קהיר. מכשירי האזנה אלו היו כה רגישים ומתוחכמים שאפשרו גם האזנה לשיחות שהתקיימו בחדרים בקהיר וסביבתה שבהם מוקמו מכשירי הטלפון והטלקס.

דוח אגרנט הבלתי-חסוי, 1975

- "נזהר ראש אמ"ן זהירות מופרזת בנסיבות לנקוט אמצעים נוספים, שעמדו לרשותו ושהיו עשויים לגלות מידע משלים חשוב". הוועדה קבעה שזעירא ראה באמצעים אלו "ביטוח-משנה".
- הוועדה הסתפקה בפרק המסקנות בקביעה כי בנוגע ל"החלטה אופרטיבית חשובה שקיבל על דעת עצמו" קרה ש"הובאו הממונים עליו לידי טעות בחושבם שהעניין נלקח בחשבון בהערכותיו של ראש אמ"ן".

היסטוריה חדשה?

- קיפניס: "חד משמעית: האמצעים הופעלו והמידע שהתקבל מהם לא היה שונה מהתמונה שהייתה ידועה למודיעין".
- דווח "במפורט על הקווים שלהם בוצעה האזנה ועל הדיווחים המועטים וחסרי המשמעות שנקלטו".
- טענות דומות מעלים חוקרים כגון אמיר אורן, דוד ארבל ואורי נאמן.

עדויות הנוגעים בדבר - דדו

- יואל בן פורת, מפקד יחידת ההתרעה באמ"ן סיפר שדדו אמר לו לאחר המלחמה: "פעמיים שאל את ראש אמ"ן בין אחד לשישה באוקטובר האם מנצלים את כל המקורות וראש אמ"ן אמר לו שאכן כן".
- דבריו של דדו נתמכים מעדותו של ראש מחלקת איסוף דאז, מנחם דיגלי, שאמר שדדו אמר לו לאחר המלחמה "כששאלתי את אלי [זעירא] האם כשהוא אומר 'סבירות נמוכה' הוא מסתמך גם על המקורות האלו ["האמצעים המיוחדים"], הוא השיב לי בחיוב."
- לימים דדו הסביר שהידיעה הכוזבת שקיבל ש"האמצעים המיוחדים" הופעלו "בלבל אותי עוד יותר - כיוון שידעתי את יכולתם; ואם אין מהם מידע על מלחמה, סימן שהכול בסדר. עתה ברור לי, שלא אמרו לי אמת".

אלוף (מיל") אביעזר יערי, ראש ענף מחקר באמ"ן מחקר

"בישיבת הערכה אצל ראש אמ"ן [ב-5.10], דנו באמצעים שיש להפעיל לקראת יום כיפור וכדי למצות את המודיעין הדרוש לנו. נטען שם [בישיבה], שמאחר שאין ידיעות הסותרות את הערכת המודיעין שלא עומדת לפרוץ מלחמה, אין צורך להפעיל במצרים אמצעי מודיעין נוספים, אפשר להסתפק בקיימים...אני טענתי, שלמרות הכול, אני מודאג, ממילא קוראים לי אלארמיסט".

יגאל אלון

- זעירא לא "הפעיל את מתקני ההאזנה".
- "באחד הימים הביא הרמטכ"ל לאישורה של ועדת חוץ וביטחון מצומצמת הצעת מעשה, שבאמצעותו יכולנו לעקוב **בוודאות** אחר אפשרות מלחמה. אישרנו פה אחד את ההצעה. לא אחת קיבלנו דיווח, שהנושא הוסדר כהלכה. שאלתי את הרמטכ"ל, בשיחה בארבע עיניים, האם ההסדר תקין והאם יש בו בטחון שיעניק לנו את ההרתעה הנחוצה? הרמטכ"ל השיב לי כי ההסדר תקין לחלוטין ו'**אפשר לסמוך**'. כאשר פרצה המלחמה, שאלתי את הרמטכ"ל כיצד קרה שההסדר לא פעל. תשובתו, **שהדהימה** אותי, הייתה, שהוא הניח שההסדר מופעל על ידי [אמ"ן], אך למעשה, לא הופעל. כיוון שלא הופעל, אבדה לנו מהימנות מודיעינית גבוהה ביותר."

"הוליק שולל בודעין"

בספטמבר 2004 בריאיון בטלוויזיה, צבי זמיר, ראש המוסד דאז, ציין שזעירא "הוליק שולל בודעין, גם את הצבא וגם את הממשלה" בכך שמנע מהדרג המדיני והצבאי מידע שהיה עשוי למנוע את פרוץ המלחמה. כשהמראיין ציין שהולכת שולל בודעין כמוה כבגידה השיב זמיר "אני אמרתי פעם שזאת רשלנות?" ולא פירט.

מהי אותה הולכת שולל? מספר דוגמאות

- מספר פעמים בשבוע שקדם למלחמה (לפי הידוע לנו החל מתאריך ה-1.10) דדו ואחרים שאלו האם האמצעים פועלים.
- בן-פורת מעיד שדדו אמר: "פעמיים שאל את ראש אמ"ן בין אחד לשישה באוקטובר האם מנצלים את כל המקורות וראש אמ"ן אמר לו שאכן כן".
- ראש מחלקת איסוף דאז, מנחם דיגלי, סיפר שדדו אמר לו לאחר המלחמה "כששאלתי את אלי [זעירא] האם כשהוא אומר 'סבירות נמוכה' הוא מסתמך גם על המקורות האלו [האמצעים המיוחדים]", הוא השיב לי בחיוב.
- בדיון שהתקיים ב-5.10 נשאל זעירא על ידי דיין האם "בכל ה'טראפיק' [תעבורת התקשורת] של הקווים במצרים אין דבר מיוחד?" זעירא ענה ש"שקט לגמרי".

לחץ באמ"ן להפעיל את האמצעים

- הן רמ"ח איסוף, אל"מ מנחם דגלי והן תא"ל יואל בן-פורת פנו אל זעירא בשבוע שקדם למלחמה בבקשה לקבלת היתר להפעיל את האמצעים.
- בקשות דומות של גורמים במחלקת מחקר באמ"ן נענו בשלילה ע"י זעירא.
- דיגלי ציין לפני אישים באמ"ן ש"אתם לא מבינים, אלי זעירא לא נותן לי". דיגלי אמר ש"אתם לא יודעים עם מה יש לי עסק" ולחץ על זמזם האינטרקום על מנת ליצור קשר עם זעירא בכדי להדגים להם את דעתו של האחרון על הפעלת האמצעים. "תפסיקו להיות פאניקיסטים" אמר זעירא "לא קורה שום דבר ואני אחליט מתי צריך להפעיל את היכולות".

מתי הופעלו האמצעים? בלבול והטעייה היסטורית

- אין וויכוח על כך שזעירא הורה על בדיקת תקינותם בלילה שבין ה-4 ל-5 באוקטובר, אולם הוא דרש מבן-פורת לאשר לו עד שש בבוקר שהאמצעים נסגרו.
- עם זאת, קיפניס כותב: "האמצעים המיוחדים" פעלו בדיוק כפי שמפורט בספר. לא גרסת זעירא מבססת זאת, כשם שלא גרסת אל"מ (מיל) יוסי לנגוצקי, האחראי על הפעלת האמצעים המיוחדים, יכולה לשלול זאת. זכויותיו של לנגוצקי בפיתוח האמצעים לא ייגרעו גם אם מתברר שהם פעלו במשך זמן ארוך יותר ממה שהוא ידע. לנגוצקי לא היה מכותב לדיווח על מועד הפעלתם ועל משך הזמן שבו פעלו. גרסתו של לנגוצקי, גם אם היא נטענת מתוך שכנוע פנימי עמוק, אינה רלוונטית."

אור ירוק להפעלת האמצעים

יוסי לנגוצקי, מפקד היחידה האחראית על הפעלת האמצעים כתב: "כמפקד היחידה שהייתה אחראית באותה עת להפעלתם של 'האמצעים המיוחדים' הריני להעיד כי ההיתר שנתן זעירא לבן-פורת, מי שהיה האחראי למעטפת הפעלתם של האמצעים, 40 שעות לפני פרוץ המלחמה, היה לביצוע בדיקה טכנית בלבד ('ניסוי כלים') תוך דרישה כי בן פורת ידווח לו על סגירתם לא יאחר משעה שש בבוקר ביום שישי, 5 באוקטובר. הוראה זו, שהועברה אלי, בוצעה ככתבה וכלשונה ובן-פורת אכן התקשר לזעירא לביתו לפני שש בבוקר ודיווח לו כי "האמצעים" נסגרו כפקודתו. בתוקף תפקידי אז ידוע לי כי "האור הירוק" להפעלה מבצעית של "האמצעים המיוחדים" ניתן רק בבוקר יום הכיפורים, שעות ספורות לפני שפרצה המלחמה".

ההבדל בין בדיקה להפעלה

חשוב להדגיש שמבדיקת תקינותם של האמצעים לא ניתן לדעת אילו שיחות ומידע עברו בתוכם – אלא רק מהפעלתם; וזו פעולה הדורשת את הפעלתם של האמצעים ופיענוח המידע שנקלט באמצעותם.

זעירא דאז והיום

דיגלי מספר שיום לפני שניגש להעיד לפני וועדת אגרנט
הוזמן ע"י זעירא ללשכתו ונשאל על ידו "מה אתה הולך
לומר לה?".

דיגלי ענה לזעירא ש"אתה יודע", והתכוון לאי-הפעלת
האמצעים.

זעירא אמר לו בתגובה "ומה אם אגיד להם שהוריתי לך
לעשות [להפעיל אותם] ולא עשית?" דיגלי ענה "אתה
לא תעז".

מה היה הסיכוי שהאמצעים יתנו את ההתרעה שהייתה יכולה למנוע את ההפתעה?

- מה פירוש "פוליסית הביטוח הלאומית של ישראל"?
- ידין: "על סמך מה הייתה מבוססת הרגשת הביטחון המוחלט של אמ"ן בנושא וגם של הרמטכ"ל שאנו נקבל התראה ברורה בעניין זה[?]".
- וגילי השיב: "אני ידעתי על ההישגים הגדולים בתחום האלקטורניה... [חלק מצנזור] הם הזינו את הבטחון העצמי שלנו, בייחוד שלא פעם באמצעות המקורות הללו השגנו ידיעות בעלי ערך מכריע... זה ללא שום ספק הזין את הבטחון שלנו".
- גילי אמר שישנו קשר מובהק בין ההערכה על כך שמלחמה היא בסבירות נמוכה לבין העובדה שהאמצעים לא הופעלו. אילו האמצעים היו מופעלים ציין גילי, הדבר היה עלול להביא לשינוי בהערכת הגורמים הרלוונטיים ו"אזי כל התמונה הייתה משתנית".

עדות אלון

עדותו של יגאל אלון שופכת אור על חשיבות ההתראה שתינתן מהאמצעים "והכל מבוסס על ידיעות ולא רק על הערכות. ואומרים לך שיש לנו סדור ש-48 שעות לפני פתיחת המלחמה נדע". במקום אחר ציין ש"ההתרשמות שיהיה לנו אזהרה או התראה של 48 שעות, עלי זה עשה רושם". אלון שם דגש בעדותו לפני הוועדה על החשיבות שדדו וההנהגה יחסה להתראת ה-48 שעות שהאמצעים היו אמורים לתת. הוא אף ציין, מה שדדו ציין במקומות אחרים ש"אם תהיה התראה אפילו של 24 שעות – זו כבר תהיה הפתעה" ובכך אעיד על איכות ההתראה המודיעינית שהאמצעים היו יכולים לספק למערך המודיעין ודרכם לדרג המדיני. אלון גם סיפר שבשיחה שהתקיימה אצל גולדה במשרד הידיעה שהאמצעים מופעלים הרגיעה אותו.

זעירא בכוננות "כחול-לבן"

למעשה, הסיבה שבגללה בזמן כוננות "כחול-לבן" זעירא היה יכול לטעון (ובצדק) שמלחמה לא תפרוץ הייתה המידע שהאמצעים סיפקו. ממילא ברור שאם האמצעים הביאו את העדות לכך שלא תהיה מלחמה במאי הם היו יכולים להביא את העדות לכך שמצרים מתכוונת לצאת למלחמה באוקטובר. בפועל, האמצעים המיוחדים היו הכלי המרכזי שבאמצעותו הוברר כי התרגיל המצרי במאי לא היה מסווה להכנות לקראת מלחמה.

לנגוצקי

"קברניטי המדינה וצה"ל, כולל כל ר[אשי] אמ"ן לדורותיהם, כולל האלוף זעירא, הגדירו את הפוטנציאל הגלום באמצעים, על סמך ניסיונם המצטבר אתם, כ'פוליסית הביטוח הלאומית של ישראל' ולא בכדי. אני מעיד בזאת, כי זעירא שמר (ובצדק) על אמצעים אלה כעל בבת-עינינו וגם בכך יש להעיד כי הניסיון החדש להמעיט בחשיבותם של ה'אמצעים המיוחדים'... הוא אבסורדי ושקרי".

שלוש שאלות – שלוש תשובות

- האם ומתי הופעלו האמצעים האלה כדי להפיק מודיעין?
- האם אלי זעירא שיקר לממונים עליו, הרמטכ"ל דוד אלעזר ושר הביטחון משה דיין ואחרים, כאשר נתן להם להבין שהאמצעים פועלים?
- מה היה הסיכוי שהאמצעים יתנו את ההתרעה שהייתה יכולה למנוע את ההפתעה?

שאלות לדיון נוסף

- מדוע זעירא התנגד להפעלת האמצעים?
- מדוע זעירא בחר לשקר ולהוליך שולל את מקבלי ההחלטות?
- עד כמה אי-הפעלת האמצעים השפיעה על תמונת המודיעין הכללית?
- איך הידיעה שהאמצעים מופעלים השפיעה על השיקולים של מקבלי ההחלטות?